

Landibarre

Aurkibidea

Udalerria: Landibarre

Sarrera

Landibarre Nafarroa Behereko udalerria da eta Oztibarre eskualdean dago kokaturik. Herri hauek ditu mugakide: iparraldetik, Bithiriña eta Mehaine; ipar-mendebaldetik, Armendaritze eta Iholdi; ekialdetik, Ostankoa eta Izura-Azme; mendebaldetik, Suhuskune; hego-mendebaldetik, Ainhize-Monjolose; eta, hegoaldetik Larzabale-Arroze-Zibitze. Udalerriaren ekonomia laborantzan dago oinarriturik.

- **Biztanleak:** 294
- **Euskaldunak:** %71,48

Ahotsak.eus-eko datu orokorrak

- Hizlariak: **2**
- Zintak: **2**
- Pasarteak: **39**
- Transkribatutakoak: **1**
- Audioak: **0**
- Bideoak: **39**

Proiektuak

- Diasporako Ahotsak
- Euskal Herriko Ahotsak

Hizlariak

Mayie Etchegoinberry (1950)

Ezkonduz geroztik Sorhouet. Landibarren sortua, guraso biak bertakoak zituen. Laborantzatik bizi ziren. Bost haurridetan erdikoa eta neska bakarra, Landibarreko eskolan ibili zen 14 urte bitarte eta gero Donaixtiko seroren ikastetxean, laborantzako eskolan 19ra arte. Udatan begirale egoten zen ikastetxeko hurrekin. 19 urterekin notario baten etxean hasi zen lanean, Donapaleun. Halako batean senarra izango zena ezagutu zuen, Ameriketan bizi zen Kayet Sorhouet (1964an Wyomingera artzain joana, San Franciscon zegoen lanean, baratzeen negozioan). Mayie 1978an joan zen hara, esposatuta. Seme bat eta alaba bat izan zituzten. Mayiek etxeak garbitzen egin zuen lana. San Franciscoko euskal etxean oso aktiboki hartu du parte familiak (dantza, pilota, musa, klika...). 1994an Landibarrera joan ziren, bertan bizitzen geratzeko asmoz (etxea ere salduta), baina 9 hilabeteren buruan bueltatu egin behar izan zuten (lana aurkitu ezin, seme-alabek ez zuten han bizi nahi...).

Mixel Sainte-Marie (1926-2019)

Mastrika etxean sortua, eta bertan bizi gehiena eramana, laborantzan. Hiru urtez Amikuzen mutil egon ondoan, Estatu Batuetan bost urte iragan zituen, artzain, Kalifornian eta Nevadan.

Pasarteak gaika

Herri honetan landu eta transkribatu diren pasarteak, gaika antolatuta.

1. Baserria

1.1. Gauero gaztainak afaltzeko

- **Hizlaria(k)**: Sainte-Marie, Mixel

- **Elkarrizketatzailea(k)**: Aire, Xan - Elortza, Kepa
- **Erref**: LAN-001/017
- **Iraupena**: 0:02:30. **Hasi**: 00:26:04. **Bukatu**: 00:28:34
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai
- **Gaia(k)**:
 Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
 Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
 Baserría » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua
- **Laburpena**: Taloa ere supazterrean egiten zen. Gaztainak erre ere bai. Paderan (danbolina), esker-eskuin eraginez, buelta osoa eman gabe. Gauero jaten zituzten gaztainak, ugari baitzuten. Gaztaina bere oskolean gordetzen zen. Oskolean zeuden gaztaina pilak hamabost egunean behin gutxienez mugitu behar ziren

Transkripzioa

-Eta, taloak'e, hor eiten ziren?

-A ba, ba, ba... Gaztainak-eta erretzen zien han.

-Gaztaina jun ta ez da erretzen ahal! Han iten ahal zen untsa asko! Egun guziz iten genitin gaztainak. Padera, padera, [...] padera hola in, [imatuz], hartan.

-Itzulikatuz, hura?

-Ez zen arras itzulikatu behar'e, hola higitzen zen. Ez zen inguru osoa eman behar. Hola. Hori bakarrik. Gau guziaz. Gue etxean gau guziaz, bederen... bazen gaztaiña frango etxean. Bagenian. Ez ze... Etxe guzitan ez zen gaztaiñik e! Ta guk bagenian frango. Hiru hilaitez, gau guziez.

-Gau guziz?

-Ha.

-Esne xorta batekin edo?

-Ba, ba, ba.

-Hori zen afaria?

-Ba.

-Gaztainak eta saldia.

-A...

-Bai, gurian be, gurian be garai hareittan, afaitteko, gaztainak eta saldia.

-A...

-Etxe batzutan berakatz saldia. Beste batzutan kipula saldia.

-A, A...

-Esne trago bat eta...

-A ba, ba, ba, ba...

-Ta leku batzuetan badakit gaztenak kontserbatzeko beren kormutsetan biltzen zirela.

-A, guk'e ba!

-A bai?

-Hala behar zen in! A, bestenaz behiala denak hamabost eguneko fini gaztaiñez. Hala, aldiz, behar zen, hala irauten zien. Geo... bai, behar zien mugitu. Meta, meta iten zen sabaian ta [guo/gero] behar zen munitu, bestela umotutzen zen, umotutzen... Behar zen munitu bederen hamabost egunetaik e! Nik in nun frangotan hua. Fua/hua ene lana zen. Gehiena nintzan ta! Bo frangotan. Ez zen lan aise ta e!

-Ez?

-U!

-Zendako?

-Behar zen para egin ümatzen, ta gio ez zen sobera barreatu, barreatua utzi behar'e ta, metan, meta haundio ta [hobe da/hobegotz] kontserbatzeko! Bestela uzten ahal zen zaal-zaala're e!, Ez, metan behar

da!

-A, to! Ta gero hoek, jotzen zintin edo?

-A ba, ba, ba, ohartzen naz problema ba. Bo, erretzen baino, denbora behar zen, e... bereixten. Jotzen zen zerbaitekin, lehenik behar zen metatik kendu, ta haiek joan jotzen, ta gero behar zen esküekin bildu, artetik, morkotsen artetik. Ta ez zen eskularrüik ordüan, e!

-Ez?

-Ez. Ez zen eskularrüik, ez.

-Baina hankiakin ez zeuen iten? Hankiakin?

-A [...] pala batekin joz.

-Pala batekin?

-Pala batekin jon, ba.

Transkripziorik gabeko pasarteak

Ondorengo pasarteak gaika landuta eta kodifikatuta daude, baina oraindik transkribatu gabe.

1. Lau auzo Landibarrek (LAN-001/002)

Lau auzo edo "kartier" ditu Landibarrek. Garai batean bakoitzak bere festak, elizak, mezak eta abar zituen, baina orain meza eta festa bakarra egiten da. Behaune, Donamartiri, Santeztebe eta Azkonbegi auzoen izenak.

2. Lau auzoetan meza garai batean (LAN-001/003)

Lau auzoetan da eliza Landibarren. Garai batean denetan ematen zen meza, txandaka bada ere. Alkatea, berriz, bakarra ezagutu du. Apaizak bi lekutan ematen zuen katexima.

3. "Ogi-joitia" (gari-jotzea) (LAN-001/005)

"Ogi-joitia" (gari-jotzea) eta arto-zuritzea auzolanean egiten zen garai batean. Garia jotzea lan gogorra zen, urteko izerdirik handiena han botatzen omen zen. Uztailean egiten zen. Arto-zuritzea, berriz, edonork egin zezakeen. Bi gari jotzeko makina ziren herrian, biak pribatuak. Hainbesteko bat ordaintzen zitzaien jabeei erabiltzeagatik.

4. Gari gehientsua saldu egiten zen (LAN-001/006)

Antzina, gari gehientsua saldu egiten zen; hartutako diruarekin estaltzen ziren etxeko beharrak. Artoa gordetzen zen etxerako. Ogi irinaz ere egiten ziren taloak. Gozoagoak omen dira arto-irinaz egindakoak baino. Bizkotxak ere egiten ziren.

5. Bi eihera Landibarren (LAN-001/007)

Bi eihera ziren Landibarren, biak gau eta egun lanean. Jabedunak. Bi mando zituzten errotariek eta etxez etxe ibiltzen ziren garraioan. Dirutan beharrean irinetan ordaintzen zen ehotze-lana. Azken berrogei urtean geldirik dira biak.

6. Apaizari denetik ematen zitzaion (LAN-001/008)

Apaizari bizitzeko behar zena ematen zioten laborari gehienek. Abere bat hildakoan, haren puskaren bat, tripotak, lukainkak, azpizuna...

7. Jatordu ederrak gari-jotze eta txerri-hiltzeetan (LAN-001/009)

Jatordu handiak egiten ziren gari-jotze, txerri-hiltze eta horrelako egunetan. Baina lana ere gogor egin behar izaten zen. Esaterako, txerri-hesteak garbitzeko erreka joan behar izaten zen. Arto-zuriketetan, berriz, ez zen festa handirik egiten, eta jatordua ere arina izaten zen.

8. Txerria hiltzen (LAN-001/010)

Bi txerri-hiltzaile ziren herrian. Txerria nola hiltzen den azaltzen du: mahai gainean, lau gizon indartsu behar ziren eusteko. Lan gogorra, baina ongi eginez gero bost minutuan amaitzen zena. Etxekoandreak biltzen zuen odola.

9. Ur korrenta eta argindarra oso berandu sartu (LAN-001/011)

1956an jarri zuten etxean ur korrenta; 9 herritan aldi berean. Argindarra lehentxeago, baina ez gehiegi: II. Mundu Gerraren denboran, esaterako, karburoaz moldatzen ziren. Argi ederra egiten omen zuen.

10. Arropak garbitzen (LAN-001/012)

Etxe ondoan zuten lixiba egiteko aska, ez zuten erreka joan beharrik, zenbaitek bezala. Lixiba-ontzia erabiltzen zuten mihiseak-eta garbitzeko. Bolatxo bat (anila) eta sutautsa botatzen zitzaion lixiba-urari. Erramurik ez du ikusi.

11. Supazterra (beheko sua) (LAN-001/013)

Garai batean dena supazterrean egiten zen, baita arrautzak frijitu ere. Orduan pentsatzen zen hura gabe ezin zela bizi, baina gero etorri ziren sukalde berriak, eta ez dute azken hogeita hamar urtean supazterra piztu.

12. Ogia labean egiten (LAN-001/015)

Etxe guztietan zen ogi-labea. Astero egiten zen ogia. Hori sakratua zen. Egurra prestatzea gizonen lana zen. Labea berotu egiten zen lehenengo, gero garbitu eta ogia sartu eta egin. Emazteen lana zen ogia egitea. Supazterra piztu ere gehienetan emazteek egiten zuten.

13. Supazterrean janaria prestatzen (LAN-001/016)

Dena supazterrean prestatzen zen. Ez du gogoan pertza zintzilikatzeko burdinaren izena (laratza). Zopa, esaterako, sutondoan utzita egiten omen zen.

14. Ondo jaten zen egun handietan (LAN-001/018)

Bi urde (txerri) hazten ziren etxean jateko. Ez zen aratxerik (txahalik) hiltzen etxerako, eta urtean axuri bat edo bi gehienez ere. Baina egun handietan ondo jaten zen: bi plater beti, ardi-haragia saltsan eta erreka. Gero pateak eta gurinak ere baziren. Untxia ere jaten zen. Erbia ere bai ehiztari-etxeetan. Beren familia ez da ehiztaria izan.

15. Landibarretik hurbileko uso-lekua, pribatua (LAN-001/019)

Bada Landibarretik hurbil usoak sarez harrapatzen diren mendialde bat. Baina herritarrek ez dira hartaz baliatzen, pribatua delako. Nagusiak 9 langile hartzen zituen sasoian, erdiak Suhuskunekoak eta beste erdiak Landibarrekoak.

16. Arotzak (errementariak) lan asko (LAN-001/020)

Laborantza zen ia lanbide bakarra herrian. Baziren bi arotz (errementari), bi eiherazain (errotari), bi hargin eta bi maisu. Arotzak lan asko izaten zuen, orduan erreminta asko baitzen etxetan. Sosez ordaintzen zen haren lana.

17. Sosa behar bizitzeko orduan ere (LAN-001/021)

Donapaleura joaten ziren astero merkatura, eta beti ziren erosi beharreko gauzak. Gero, "apez-saria" (apaizari urtero ematen zitzaion dirua), zergak, errementariari ordaintzekoa, eta abar, beti behar zen sosa. Familia gehienek ez zuten dirurik bankuan; baina ondo bizi ziren.

18. Eskolaren oroitzapen ona (LAN-001/023)

Oso oroitzapen ona du eskolaz. Asko jostatzen ziren eta goxotasun handia zegoen. 6 urterekin hasi eta 12rekin bukatu. Gero beste urtebete egin zuen Donapaleun. Zertifikatua behar zen eskolan jarraitzeko, berak atera zuen, baina gerla hasi zen eta hor amaitu ziren Mixelen eskolak.

19. Hiru urtez "mutil" etxalde handi batean (LAN-001/024)

Gerla bukatu ondoren egin zuen soldadutza, 46an, Parisen. Handik itzuli zenean mutil (morroi) joan zen eta hiru urte egin zituen Donapaleu aldeko etxalde handi batean. Izugarri ontsa pasatu zuen, nahiz eta goizetik gaueraino lan egin behar.

20. Landibarren familia gehienak etxejabeak (LAN-001/025)

Landibarreko familia gehienak etxejabeak ziren, gutxi batzuk etxezainak (maizterrak). Amikuze aldean, aldiz, gehientsuak etxezain. Bazeuden bost edo sei etxalderen jabe ziren nagusiak. Ez omen ziren urrunekoak eta beren etxezainekin mintzatzeraz eta sarri etortzen ziren.

21. Ameriketara artzain joateko erabakia hartu soldadutzan (LAN-001/026)

Bost anai-arreba ziren, lau mutil eta neska bat. Soldadutzan hartu zuen Ameriketara artzain joateko erabakia. Etxekoen borondatearen kontra joan zen. Geroztik beste bi anai ere joan ziren.

22. Ameriketara, han seniderik izan gabe (LAN-001/027)

Ez zuen seniderik Ameriketara. Gainera, herrialde eta hizkuntza ezezaguna eta abar, oroitzapen samina du bidaiaz. Lanera zihoazen beste hiru euskaldunekin batera joan zen, hegazkinez.

23. San Franciscon eta Nevadan artzain (LAN-001/028)

San Francisco inguruko (Kalifornia) familia euskaldun baten baitan egin zuen lan hiru urtez. Gero handik Nevadara aldatu eta bi urtez jardun zuen han. Oso

ezberdinak ziren bi lurraldeak, Nevada menditsua eta hotza, elurra zen urtearen erdiz; Kalifornia, aldiz, laua eta epela. Italiarra zuen nagusia. Ez zuen ingelesik ikasi, espainola, berriz, poliki.

24. Bost mila ardi artzain bakoitzak (LAN-001/029)

Erditzeko denboran artzain bakoitzak 2.500 ardiren ardura izaten zuen. Garai horretatik kanpo, udan, zelaietan libre zebiltzalarik, 5.000rena. Lan nekagarria zen haiek zaintzea. Neguan leku itxian edukitzen ziren eta ez zegoen hainbeste korritu beharrik, baina udan lan nekagarria zen. Dena oinez, ez zuten zaldirik erabiltzen.

25. Koioteak eta bakardadea, artzainaren lagunak (LAN-001/031)

Koiote (txakal) anitz zen Nevadan. Axuriak bakarrik erasotzen zituzten. Gauez egiten zuten beren lana, koiote bakarrik axuri mordoa hiltzen zuen. Hartzak ere baziren, baina gutxi. Behin bakarrik ikusi zuen. Erriflea izaten zuen aldean baina ez zen hartaz anitz baliatu. Kalifornian beste artzain batzuk ere izaten ziren inguruan eta elgarretaratzen ziren, baina Nevadan bakar-bakarrik egoten ziren denbora luzez inor ikusi gabe. Nagusia bost egunez behin azaltzen zitzairen. Orain ez dago artzain euskaldunik, indianoek eta hegoamerikarrek hartu dute haien lekua.

26. Artzain euskaldun asko, Hegoaldeko zein Iparraldeko (LAN-001/032)

Artzain euskaldun anitz, erdiak inguru Iparraldekoak eta beste erdiak Hegoaldekoak. Euskaldun asko ezagutu zuen. Autoa izan zuen, eta asko ibiltzen zen batera eta bestera. Sarri elkartzen ziren lau lagun musean jokatzeko.

27. Aldudetar dirudun batekin izandako harremana (LAN-001/033)

Aldudetar asko ezagutu zuen han. Sunbillar zenbait ere bai. Behin trenez Elcora zihoala, Aldudetar batekin egin zuen topo eta lana bilatuko ziola agindu zion. Ondasun handiak zituen gizona zen, eta biziki xarmanta. Ez zen geratu, baina harrezkero, bakantzak zituenean, haren etxera (hotelera) joaten zen bi-hiru egun igarotzera.

28. Negu oso gogorrek Nevadan (LAN-001/035)

Kaliforniako klima hemengo antzekoa da, eta ondo egoten da, baina Nevadan urte osoz zeudenak asko sufritu behar izaten zuten, negua biziki hotza delako. Udan, oihalezko denda bat zuten, eta bizpahiru egunez lekuz aldatzen ziren.

29. Mixel eta anaia, hondarretariko euskal artzainak (LAN-001/037)

Ondo irabazten omen zen. Bera eta bere anaia azkenetariko euskal artzainak izan ei dira Ameriketan. Mixel 58an itzuli zen, eta handik hamar urtera ez omen zen gelditzen euskal artzain bihirik. Denak mexikarrak eta hegoamerikarrak.

30. Euskaraz ordu erdiko irratsaioa astean (LAN-001/038)

Aurretik nagusiarekin hitzartuta zuen noiz itzuliko zen Euskal Herrira. Gutunez komunikatzen zen familiarekin. Irratia bazuen. Ordu erdiko irratsaio bat izaten zen euskaraz.

31. Espainola hizkuntza oso erabilia Kalifornian (LAN-001/039)

Ez zuen Euskal Herriko aldizkaririk (Herria...) jasotzen. Nagusiak espainolezko kazeta eta aldizkariak ekartzen zizkieten. Espainolez anitz mintzatzen da Kalifornian. Badira espainolezko egunkariak ere. Ingeleseztik gutxi ikasi zuen.

32. Zuberoko euskara, biziki diferenta (LAN-001/040)

Euskaraz ongi konprenitzen zion Sumbillako lankideari. Euskara guztiak diferenteak omen dira; nekezena zuberotarra. Donibane Lohizunekoa ere ez du aise konprenitzen. Zuberokoa, nahiz eta arrunt hurbil egon, arrunt diferentea da. Herrikoa eta Hazparnekoko dira beretzat euskararik onenak. Eurak hurbilago sentitzen dute Garaziko euskara Amikuzekoa baino.

33. Xuka gurasoak, toka eta noka Mixel eta emaztea (LAN-001/041)

Gurasoek elkarrekin "xuka" egiten zuten, gurasoek seme-alabei toka eta noka egiten zieten. Berak gurasoei xuka. Anai-arrebak elkarrekin to eta no. Emaztearekin to eta no. Horretan Amikuzen bezala omen da, baina batenaz beste, Garazitik hurbilago daude.

34. Donibane Lohizunen denak euskaraz Hileta baten ondoren (LAN-001/042)

Biziki maite du Hazparneko euskara eta eskualdea. Hendaiako euskara ere ezagutzen du, baina gogorra egiten zaio. Donibane Lohizunekoa ere bai. Donibane Lohizunen guztiz harrিতa geratu zen hileta baten ondoren jende guztia euskaraz mintzatzen zela ikustean. Donapaleun ez da horrelakorik gertatzen.

35. Frantsesa ongi menperatzen txikitatik (LAN-001/043)

Frantsesa ontsa dakite bere belaunaldikoek txikitatik. Nekez galtzen zuten eskola bere garaian. Bere gurasoen garaian, berriz, arras ezberdin zen. Landibarren eta familian beti euskaraz egiten du.

36. Artzainen omenaldian poz-pozik (LAN-001/044)

Duela urte batzuk Ameriketan egondako artzainei omenaldia egin zitzaion Alduden. Han izan zen bera ere, emaztearekin eta zenbait lagunekin batera. Biziki ontsa pasatu zuen. Begi onez ikusten ditu horrelako ekitaldiak.

37. Ameriketan polizia eraginkorra lapurreten kontra (LAN-001/046)

Ez zen han lapurretarik. Polizia oso eraginkorra omen zen. Ordu erdiro pasatzen omen ziren beren kotxeekin. Ez omen ziren autotik irteten.

38. Ez du Ameriketara artzain joanaren urrikirik (damurik) (LAN-001/048)

Banka, Aldude, Urepel... eskualdetik jende gehiago joaten zen artzain Landibarre ingurutik baino. Landibarretik hiru ezagutu ditu Mixelek. Ez du Ameriketara artzain joanaren damurik. Harrezkero ez da hegazkinez ibili. Trena nahiago du bidaiatzeko. Badira artzainak biziki sufritu zutenak, baina bera gustura egon zen. Lehenago morroi eta soldadu egona zen, "kanpoko salda anitz hartua".

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-01-04

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com